

I detta sammanhang kan "mening" betyda (åtminstone) tre olika saker: 1) värde, livstillfredsställelse, 2) syfte, ändamål, avsikt, och 3) begriplighet, sammanhang.

Under varje betydelse av mening kan vi skilja mellan dels ett subjektivt och objektivi svar, dels partiell och yttersta mening. (s. 50)

Givet att uttrycket "livets mening" i ljuset av det ovanstående kan avse många olika saker, samt att författarna – i kontrast till många andra i den samtida filosofiska diskussionen – inte vill begränsa sig till en eller ett par av dessa, så är det kanske inte så förvånande att det emellanåt blir lite svårt att hänga med i deras utläggningar av olika substantiella föreställningar om vari livets mening består (exakt i vilken eller vilka betydelser av "livets mening" är de relevanta föreställningarna tänkta att förse oss med svar på vari livets mening består?). Vidare undrar en som läsare emellanåt om inte författarna omedvetet växlar mellan olika betydelser av "livets mening" i sina diskussioner av förtjänster och problem med olika substantiella föreställningar.

För att parafasera Karl Pilkingtons omdöme om den kinesiska muren ("it's not the 'great' wall of China. It's an all right wall. It's the 'All Right Wall of China'"): *Livsmeningar* är inte den stora boken – eller för den delen en stor bok – om livets mening. Men för den som önskar en första allmän introduktion till den filosofiska diskussionen om detta ämne, så är det en okej bok. Och det är väl vackert så.

Frans Svensson

Antingen eller

Elif Batuman. Översättning: Maria Lundgren

Natur & Kultur 2024. 350 s. ISBN 978-91-27-17738-3

Antingen eller är författaren Elif Batumans andra bok. Boken publicerades på engelska 2022 och nu har Maria Lundgrens översättning gjort den tillgänglig på svenska. I *Antingen eller* så följer läsaren Selin medan hon går sitt andra år på Harvard. Likt Batuman själv fokuserar Selin sina studier på litteraturvetenskap. Under bokens gång navigerar hon de utmaningar som följer från att hon lämnar ungdomen bakom sig och tar sina första steg in i vuxenlivet. Selins upplevelser – vare sig kopplade till hennes kärleks- eller akademiska liv – speglas alltid utifrån ett förstapersonsperspektiv. Läsaren får intimt observera Selins

resa och får en tydlig bild av henne som en ambitiös, nyfiken men även självupptagen person.

Det är inte enkelt för läsaren av *Antingen eller* att sätta fingret på den genre som boken tillhör; detta då *Antingen eller* är ett verk inom filosofisk litteratur samtidigt som det är ett kollage av konstrelaterade mikroanalyser. Vare sig medvetet eller omedvetet så påminner *Antingen eller* därför om J.K. Huysmans *Mot strömmen*, en bok vars huvudkaraktär vänder sig till sin konst för att få insyn i sitt eget humör och svårtolkade undermedvetna. På ett likartat sätt vänder sig Selin kontinuerligt till diverse konst- och kulturobjekt i hopp om att de ska förmedla sanningar om henne själv. En kyss på en fest, till exempel, är inte bara en vardaglig händelse utan något som gömmer svar om Selins riktning i livet och plats i universum – svar som endast kan greppas med konst och kultur nära till hands. Givet hennes studier så är det framför allt litterära verk som hon vänder sig till i sin jakt på svar. Bland dessa verk är det en särskild bok som fångar Selins uppmärksamhet. Boken i fråga är Kierkegaards *Förförarens dagbok*, en roman som ingår i det större verket *Antingen – eller* (vars titel Batuman approprierar). Kierkegaards *Antingen – eller* presenterar två perspektiv på hur livet kan levas: etiskt och estetiskt – *Förförarens dagbok*, med dess återkommande hänvisningar till poetik och lyrik, exemplifierar det sistnämnda.

Även Batumans *Antingen eller* presenterar en bild av estetiskt levande. Det är svårt att säga hur väl Batuman fångar Kierkegaards egna filosofi, inte minst då det är en filosofi som har gett upphov till många olika tolkningar. En kritik som dock kan riktas mot hennes bok är att den aldrig närmar sig Kierkegaards religiositet utan i stället presenterar en helt sekulariserad version av den danske teologens tankar. Så medan både Selin och Batuman inspireras av Kierkegaard så är ingen av dem bärare av hans teoretiska arv. Fokus bör därför läggas på de intressanta idéer som Batuman presenterar, även om de inte nödvändigtvis fångar exakt vad Kierkegaard avser uttrycka. För Selin är ett estetiskt liv ett som inte fjättras av sociala förväntningar. Hon vill inte gifta sig, ha familj eller konkreta dagsrutiner. Hon vill inte ens gå i terapi. I stället söker Selin konstant efter nya platser, människor och böcker i hopp om att dyka in i delar av livet som hon ännu inte upplevt. Vad *Antingen eller* kommunicerar är att estetiskt levande förutsätter konst och kultur å ena sidan och aktivt engagemang och risktagande å den andra. Man kan inte leva estetiskt om man förblir inlåst i sitt rum.

Jag känner mig dock manad till att jämföra Batumans *Antingen eller*

med *Förförarens dagbok*. I kontrast till Kierkegaard är Batuman kontinuerligt övertydlig med vad Selin upplever. På grund av detta saknar *Antingen eller* ofta estetisk finess, i alla fall i jämförelse med Kierkegaards prosa. Selins förälskelse, ångest och uppgivenhet presenteras för det mesta på samma sätt och med samma språk – läsaren får reda på dessa psykologiska tillstånd till följd av att de tydligt stavas ut. *Förförarens dagbok*, i jämförelse, är skriven så att karaktärernas känslor uttrycks genom själva språket; något som uppmanar till aktiv läsning. Min poäng är inte att filosofiska böcker behöver vara målande och uttrycksfulla. Problemet är i stället att *Antingen ellers* dialoger, såväl som interna monologer, framstår som torra och livlösa på så vis att miljöer ofta saknar färg och intensitet; något som i sin tur gör det svårt att bli engagerad av dem. Under min tid med boken blev jag sällan berörd.

Batumans genomgående övertydlighet resulterar i att den filosofi som jag beskrev ovan sällan förkroppsligas. I stället så präglas *Antingen eller* av den distinktion som estetiker ofta drar mellan *inhåll* och *form*. I korthet: begreppet "form" hänvisar ofta till konstverks perceptuella egenskaper såsom färg och struktur medan "inhåll" benämner deras förmåga att representera och kommentera. Min poäng är att Batumans många meditationer kring estetiskt levande och dess relation till frihet kontinuerligt hämmas av att hon inte förmår att beskriva en känsla utan att benämna den. Bokens formella egenskaper förhöjer inte dess innehåll på ett sätt som estetisk filosofisk litteratur ska, i min mening, göra. Det här betyder inte att *Antingen eller* är en dålig bok. Selins utmaningar påverkar henne på nyanserade sätt och läsaren får alltid detaljerade bilder av hur hon reagerar. Hennes reaktioner är intressanta till viss del på grund av hur tydligt de beskrivs, på så vis att läsaren får nära kontakt med en naken, mänsklig och relaterbar karaktär. Dessa aspekter visar sig som tydligast under bokens andra halva när Selin mentalt bryter sig loss från Ivar; en gammal flirt vars närvaro ofta spökar i bakgrunden. Friheten som följer gör henne både mer sårbar och mer kapabel till att ta risker. Det resulterar i gripande läsning.

Med det i åtanke rekommenderar jag *Antingen eller*. Det är en inbjudande bok vars huvudkaraktär kommer i kontakt med stimulerande frågor, även om boken själv inte alltid fångar exakt vad det är som gör dessa till frågor av just filosofiskt intresse.

Anthony Allen Öhnström